

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

KAPOSVÁRI EGYETEM
GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR
Ökonómiai és Szervezési Intézet
Vállalatgazdasági Tanszék

Doktori iskola vezetője:
DR. SZÉLES GYULA
az MTA doktora

Témavezető:
DR. KALMÁR SÁNDOR
tanszékvezető, egyetemi tanár

PÉNZGAZDÁLKODÁS ELEMZÉSE A BAROMFIHÚS- TERMELÉSBEN

Készítette:
KESZI ANDREA

KAPOSVÁR
2005

1. A KUTATÁS ELŐZMÉNYEI, CÉLKITŰZÉS

A XX. század gazdasági fejlődése alapján elmondható, hogy a fejlődésben a pénznek mind nagyobb szerep jut. A termelők fejlődése technikai oldalról szinte korlátlan termelésnövekedést tesz lehetővé, a határ legtöbbször pénzügyi oldalról jelentkezik (fizetőképesség, jövedelmezőség).

Köztudott, hogy a mezőgazdaság az egyik legtőkeigényesebb ágazat (BURGERNÉ, 1969). Tőkeigényessége a kitermelő iparához és az infrastrukturális ágazatokéhoz (pl. közlekedés) hasonlítható. Tőkemegtérülése lassú és hatékonysága ezzel összefüggésben alacsony, jóval alacsonyabb a jelentősen kisebb tőkeigényű feldolgozóiparénál és egyes korszerű szolgáltatásokénál (BURGERNÉ, 2002). Az ágazat további jellemzője, hogy nem vagy lassan változtatható biológiai korlátokkal, adottságokkal (tenyésztési, termelési paraméterek, hozamok stb.) kell számolni. Ebből következik, hogy a gazdasági fejlesztésben a pénz szerepe felértékelődik, sok esetben átveszi a vezető szerepet.

Ezzel együtt tudomásul kell venni azt is, hogy a mezőgazdaság stratégiai jellege megmarad, hisz a világ egyik nagy gondja az éhezők nagy tábor (kb. 800 millió). Ebből származik az, hogy a fejlett országok gyakorlatában a mezőgazdaság sajátosságait figyelembe vevő pénzgazdálkodást (speciális bankok, hitelek, garanciák, kamatok stb.) alkalmaznak, amely a mai Magyarországra sajnos még nem jellemző.

A baromfiágazat előnye a többi állattenyésztési ágazathoz képest az, hogy itt viszonylag rövid a termelési ciklus, pontosan tervezhető, kiszámítható. Különösen igazak a fentiek a brojlerhizlalásnál, ezért került a disszertáció vizsgálatának középpontjába a baromfi-, azon belül is a brojlercsirke ágazat pénzgazdálkodása. A brojlerhizlalás nagy forgási sebessége és rövid ciklusideje

miatt kiválóan alkalmas a pénzmozgások (be- és kiáramlás) vizsgálatára, modellezésére, az ágazat jellegzetességeinek bemutatására.

A disszertáció **célja** megvizsgálni azt, hogy a baromfihústermelés pénzgazdálkodását milyen tényezők, hogyan befolyásolják.

A célok megvalósításához a következő **feladatok** megoldása látszik logikusnak:

1. A pénz fejlődésének, jellemzőinek áttekintése,
2. A pénzgazdálkodás részterületeinek, specialitásainak tanulmányozása,
3. A baromfihús termelés lehetőségeinek feltárása a pénzgazdálkodás számára,
4. A költségek szerepe a pénzgazdálkodásban,
5. A termelési érték, a bevételek szerepe a pénzgazdálkodásban,
6. A fizetési határidők szerepe a pénzgazdálkodásban
7. A banki, pénzügyi tevékenységek szerepe a pénzgazdálkodásban,
8. A főbb meghatározó tényezők modellezése.

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

A dolgozat felépítése és formája a Ph.D. Doktori Szabályzat (2002) utasításait követi. Kutatás módszertanához felhasználásra került MAJOROSI (1994) Módszertani segédanyaga.

A doktori disszertáció elkészítéséhez felhasznált szekunder és primer adatok összegyűjtése, elemzése alapján egy szimulációs modell került összeállításra, mely a brojlercsirke hizlalás pénzgazdálkodásának jellegzetes eseteit tünteti fel.

Szekunder adatgyűjtés

Az ökosztopikus adatgyűjtés során a brojlerhizlalás eredményességét befolyásoló tényezők, főbb költség- és jövedelemadatok kerültek összegyűjtésre és elemzésre. A szekunder adatgyűjtés kiterjedt a termelést befolyásoló főbb hatékonysági paraméterek vizsgálatára, mely eredmények a kérdőíves megkérdezésből kapott adatokkal kerültek összevetésre. A szükséges adatokat a KSH, az AKI (AKII), a BTT adatbázisok szolgáltatták. A nemzetközi adatok összegyűjtése a külföldi statisztikai adatbázisok (FAO, EUROSTAT, USDA) felhasználásával történt.

A primer adatgyűjtés

A szimulációs modell összeállításához szükséges adatok másik része kérdőíves megkérdezés formájában került összegyűjtésre.

A kérdőívek kiküldésekor cél volt, hogy a visszaérkező kitöltött kérdőívek száma megközelítőleg 50 legyen és tükrözze mind a régiós, mind az egyéni gazdaságok és gazdasági társaságok közötti arányokat. A címek kiválasztásának másik célja az volt, hogy a telepméret szerint is tükrözzék az országos átlagot, ezért a minta összeállításánál az állománylétszám telepméret szerinti megoszlása került alapul vételre. A címek összeállítása elsősorban a Baromfi Termék Tanács

által szolgáltatott címlistán alapult, ezen kívül egyéb, feldolgozók, keltetők által szolgáltatott címek is felhasználásra kerültek.

A kérdőívben feltett kérdések négy témakörre oszthatók. Az első részben a teleppel kapcsolatos általános kérdések kerültek összegyűjtésre (fő tevékenységi kör, telepméret, termelésben töltött idő hossza, foglalkoztatottak száma), a második rész a csirkevertikum jellegzetességeire (rendelkezik-e földterülettel, takarmánykeverővel, feldolgozóval, tagja-e integrációnak) kérdezett rá. A kérdőív harmadik – pénzügyi - része a múltbeli és várható beruházások nagyságát és típusát, valamint a fizetési határidőket tartalmazta, és a negyedik rész a termelés hatékonysági paramétereit ölelte fel. A visszaérkező kérdőívek válaszainak kódolását követően kapott értékek SPSS 9.0. statisztikai-matematikai programcsomag segítségével kerültek feldolgozásra, kiértékelésre.

Szimulációs modell

A kérdőíves adatok feldolgozását (leggyakoribb fizetési határidők, átlagos hizlalási és rotációs idők, integrációs tagság) és a köztük lévő esetleges kapcsolatok mélységének megállapítását követően egy szimulációs modell összeállítására került sor. A modellben 3 esetben 63 napos rotáció idő lett alapul véve változó (39, 42, illetve 47 nap) hosszúságú hizlalási idő mellett. A szervizperiódus hossza a hizlalási idő hossza szerint került változtatásra a modellben. A negyedik esetben 39 napos hizlalási idő és rövid, 10 napos szervizperiódus idő alatt került vizsgálatra a fizetési határidők alakulása.

A fizetési határidők esetében a kérdőíves adatokból kapott leggyakoribb határidők, 30 és 60 nap lettek felhasználva. A modellezés során a fizetési határidő variációinak lehetséges változatai kerültek ábrázolásra, elemzésre a különböző hosszúságú hizlalási idők alatt. A szimulációs modell összeállítása Microsoft Excel formátumban készült.

Statisztikai módszerek

- A költségekkel és a jövedelmezőséggel kapcsolatos adatok elemzése (állandó és változó bázisú dinamikus viszonyszámok, megoszlási viszonyszámok, középértékek, szóródási mutatók) egyszerű statisztikai módszerekkel,
- a telepméretek és a fizetési határidők közötti összefüggés Pearson korreláció segítségével,
- az infláció, valamint a különböző telepméretek fizetési határidőkre kifejtett hatásának értékelése egytényezős variancia analízissel (ONEWAY ANOVA), a kezelésközépek összehasonlítása LSD teszttel történt.

3. EREDMÉNYEK

A vállalatok, vállalkozások pénzgazdálkodása közismerten bonyolult, nehezen áttekinthető fogalom. A témaválasztás során nem véletlenül terelődött a figyelem a baromfiágazatra, azon belül is a hústermelésre, hisz a brojlerágazat jellemzője, hogy egy év alatt több turnus (általában 5-6) bonyolítható le a brojlercsirke biológiai adottságainak köszönhetően, így a pénz forgási sebessége viszonylag – a mezőgazdasági termelés jellegzetességeihez viszonyítva is – nagy. A brojlercsirke hizlalás másik jellemzője, hogy a termelés ciklikussága miatt turnusonként csupán egyszer van árbevétel, kiadás ezzel szemben a termelést megelőző napoktól kezdődően a termelés befejezéséig folyamatosan (növekvő mértékben) jelentkezik.

3.1. KÖLTSÉG- ÉS JÖVEDELEMVISZONYOK ALAKULÁSA

A baromfihizlalás gazdaságossága több tényező (külső és belső) együttese hatására alakul. Ezen tényezők egy része a vállalkozótól független, ezek megváltoztatására nincs esély vagy csak igen kevés, míg a tényezők másik része befolyásolható. Napjainkban leginkább a termelőtől függ a ráfordítások, a költségek alakítása, az árakat sokkal inkább a felvásárlók határozzák meg. E megfontolásból először célszerű a ráfordítások, költségek számbavétele.

A **takarmányköltség** a brojlerhizlalás legnagyobb tételét képező költségtényező (60-65 %), melynek nagysága szélsőségesen változott az elmúlt 5 év során. A költségnövekedés főleg az árnövekedésből fakadt, de a növekedés mellett jelentős árcsökkenések is (10-15.000 Ft/t) előfordult. Mivel a brojlerágazatra a vásárolt takarmányok etetése a jellemző, megállapítható, hogy az ágazat pénzgazdálkodásában is a takarmányok játsszák a főszerepet.

A baromfihizlalás második legjelentősebb költségtényezője a **naposbaromfi** beszerzési költsége (30-40 Ft/kg). A vizsgált időszakban a költségszerkezeten belül jelentős eltolódások figyelhetők meg, mindkét termelői csoport esetében nőtt az alapanyag aránya az összes költségen belül. Mivel a saját részre történő

keltetés nem jellemző, ezért várható, hogy a pénzgazdálkodás területén (kiadás-bevétel nagysága, ideje) továbbra is kiemelt szerepet fog játszani a naposbaromfi beszerzése.

Az **önköltségek** elemzése alapján megállapítható, hogy egyrészt örvendetesen nőtt a közvetlen költségek aránya, viszont kedvezőtlen azok abszolút növekedése. A nemzetközi versenyképességben ez komoly hátrányt jelent. Megállapítható továbbá, hogy a brojlerhizlalásra a viszonylag kiegyenlített, átlagos költségek a jellemzők (80-90 %). A kedvezőtlen viszonyok között termelők (10-20 %) sajnos a versenyképtelenek, a vesztesek táborát fogják növelni.

A **baromfihús ára** erősen ingadozik a kereslet-kínálat függvényében. Ugyanakkor az árak változására a nemzetközi trendek, valamint a sertéshús árváltozása is erőteljes hatással van. A vágócsirke termelői árának alakulásában másfél éves periódusok figyelhetők meg, növekvő és csökkenő szakaszok követik egymást. A fogyasztói árak csökkenése gyorsan, míg növekedése lassabban realizálódik a felvásárlási árakban. Emellett megállapításra került, hogy a brojlercsirke felvásárlási árára a fogyasztói árak vannak legnagyobb hatással.

Az **állami támogatások, egyéb bevételek** a termelési érték 3,6- 5,5 százalékát teszik ki, vagyis jelenleg sem játszanak meghatározó szerepet. Az Európai Unióhoz történt csatlakozást követően ezen támogatások megszűnnek, vagyis termelési értéket, árbevételt befolyásoló szerepük megszűnik. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a pénzgazdálkodás számára az állami támogatások, egyéb bevételek jelentéktelen szereppel bírnak.

Az **ágazati jövedelem** a vizsgált időszakban (1999-2003) erősen ingadozott, de 2003 kivételével (egyéni gazdaságoknál 1999. év is) legalább képződött pozitív jövedelem. 2003-ban azonban mindkét gazdálkodási forma veszteségessé vált. A pénzgazdálkodásban a jövedelem az árbevétel egy részeként jelenik meg a költségekkel együtt. A termelés folyamatában –

pénzügyi értelemben – nincs különös jelentősége, hisz minden egyes forintja egy forint kiadást ellensúlyoz. Döntő szerepe a termelés folytatásában, fejlesztésében vagy visszafejlesztésében van.

3.2. A TERMELÉST ÉS PÉNZGAZDÁLKODÁST BEFOLYÁSOLÓ EGYÉB TÉNYEZŐK

A baromfi növekedési intenzitására jellemző, hogy nem egyenletes a hizlalási idő alatt, az első két hétben a legintenzívebb, az utolsó két hétben pedig lelassul a középső időszakhoz képest. Valójában a baromfi ezen rendkívüli **növekedési erélye** teszi lehetővé, hogy termelése megfeleljen a modern pénzgazdálkodás elvárásainak (gyors megtérülés, nagy forgalom, kiszámítható időpontok és időtartam). Biológiai szempontból a brojlerhizlalás forgási ideje (40-42 nap), még rövidebb is mint a pénzforgalomé, hisz az rendszerint 8-30 nappal követi csak a fizikai megtérülést.

Az egy kg testtömeg-gyapapodásra jutó **takarmányfelhasználás** a brojlercsirkék teljesítményének alapvető minősítő mutatója. A brojlercsirkék esetén az országos átlag szerint Magyarországon jelenleg 1,97 kg takarmányból várható 1 kg élőtömeg. A kérdőíves megkérdezés is hasonló eredményt hozott, 2003-ban a telepek többségénél (18,6 %) az átlagos takarmányfogyasztás 2,0 kg/kg volt

A takarmányértékesülés és a testtömeggyapapodás mellett a brojlercsirke hizlalás eredményességére legnagyobb hatással bíró tényező az **elhullás**. Az elhullás egyrészt közvetlen hozamcsökkenést eredményez, másrészt az elhullott állat addig is, míg elpusztul, takarmány-, energiafogyasztó, élőmunka igénylő stb., vagyis tetemes költséget felemésztő “része” a hizlalásnak. A Baromfi Termék Tanács (2003) adatai szerint hazánkban az elhullás 4,5-4,8 % körüli, a kérdőíves megkérdezés szerint 2003-ban az átlagos elhullás 3,5-4,5 % volt, azonban akadt 2 %-os, és sajnos 10 % feletti elhullás is.

A genetikai adottságokkal szorosan összefüggő, de több más tényező által befolyásolt paraméter a **hizlalási idő** hossza jellemzően 42-43 nap. Az átlagos hizlalási idő mellett 8-10 napos különbözőségek is előfordulnak (min. 37, max. 46 nap), ezt viszont messze nem követik a bevételek a lassú pénzügyi mozgás (30-60 napos fizetési határidők) miatt. Ilyen szempontból a hizlalási idő hossza érdemben nem befolyásolja - a mai magyar gyakorlatban – a brojlerhizlalás pénzforgalmát.

A hizlalási idő mellett jelentős a **szervizperiódus hossza** is, mert e kettőtől jelentősen függ az éves rotációk elméleti száma. A szakirodalom 7-14 nappal számol, ugyanakkor a gyakorlatban általában a 60-63 napos rotációs időhöz igazodik. Ezzel magyarázható, hogy a Baromfi TermékTanács (2004) adatai szerint átlagosan 21 nap, azaz 3 hét a szervizperiódus. A szervizperiódus hosszának ugyancsak elméleti jelentősége van a pénzgazdálkodásra, gyakorlati szerepe jelentéktelen.

Az **értékesítési átlagtömeg** elvileg biológiai lehetőség és gazdasági döntés kérdése, valójában a piaci-fogyasztói igények határozzák meg, s ezen igények a feldolgozókon keresztül jutnak el a termelőkhöz.

3.3. A PÉNZGAZDÁLKODÁST BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

3.3.1. Szállítói határidők

A **termelés feltételeinek megteremtése** (férőhely létesítése, naposcsibe, takarmány egy része, gyógyszervásárlás) megelőzi a termelést, az energia, víz, munkabér kifizetése folyamatosan, a termelés során szakaszosan merül fel. Ezen tételek megszerzése jelentős mennyiségű tőkét köt le, annak megelőlegzését feltételezi. Abban az esetben, ha a fizetés határidőhöz kötött, a fizetés napjáig a vállalkozás használja a szállító pénzét, azaz a szállító finanszírozza a termelés egy részét. A fizetés szempontjából tehát fontos, hogy a termelőknek mikor, mekkora összeggel kell rendelkezniük, mekkora tőkét kell tartalékolniuk a termelés költségeire.

A **naposbaromfi** vásárlása keltetőkből történik, az adott piaci kínálat által kialakított, keltetőnként kismértékben változó értékesítési áron és időben. A kérdőíves megkérdezés alapján megállapítható, hogy a hazai brojlercsirke hizlalóknak általában 20 - 60 napos intervallum áll a rendelkezésükre, azonban a leggyakoribb a 30, illetve a 60 napos határidőre történő fizetés. A keltető, illetve a naposcsibe szállító ebből következően megközelítőleg a turnus közepéig, esetenként a turnus végéig is finanszírozza a termelést.

A kérdőíves adatok statisztikai módszerekkel történt vizsgálata során megállapítást nyert, hogy a telepméret nincs befolyással a naposcsibe fizetési határidejére a fizetési határidő vonatkozásában kizárólag a keltető és a telep közötti kialakított határidő, de még inkább a keltető szempontjából kedvezőnek tartott időpont érvényesül.

A brojlercsirke hizlalás és általában az állattenyésztés pénzgazdálkodása szempontjából a leglényegesebb költségtényező a **takarmányköltség**, melynek nagysága, felmerülési gyakorisága erőteljes befolyással van a vállalkozás pénzügyi egyensúlyára. A gazdálkodók takarmányvásárlási gyakorisága és a vásárlás helye több tényezőtől függ. A vásárlás gyakoriságát befolyásolja az állomány nagysága, a takarmánytároló tornyok befogadó kapacitása, aminek alapján a 2-3 naponkénti vásárlástól a 14-15 naponkénti vásárlás (saját adatgyűjtés) terjedt el a gyakorlatban.

A **takarmányfizetési határidőkről** elmondható, hogy a gyakorlatban az azonnali fizetéstől a 90 napos határidőre történő fizetésig mindenre akad példa, azonban a takarmánykeverők többsége a 60 napos határidőt részesít előnyben. Az azonnali fizetés csak ritkán, kisebb tétel vásárlása esetén fordul elő. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy ma Magyarországon a takarmányszállítók finanszírozzák a hizlalás fizikai szakaszát, vagyis a termelők használják a tápgyártók pénzét.

A termelés során megjelenő, a baromfihús előállítás költségeit növelő, de az előző 2 tényezőnél kisebb jelentőségű költségtényező a **gyógyszer és vakcina**,

melynek vásárlásakor a termelők fizetése többféle formában történik. A telepek többsége átutalással teljesíti tartozását, azonban jelentős az azonnali fizetés szerepe (25 %). A kérdőíves adatok kiértékelése alapján a gyógyszerfizetési határidő és a telepnagyság között szignifikáns összefüggés állapítható meg, azaz a telepnagyság hatással van a gyógyszerfizetés határidejére. Minél nagyobb egy telep, annál hosszabb fizetési határidővel gazdálkodhat, míg a kisebb telepek azonnal, készpénzben, vagy rövid fizetési határidőre kötelesek fizetni. Az integrációban termelők átlagosan 16, míg az integráción kívül termelők átlagosan 30 nap alatt fizetik ki a vásárolt gyógyszert. Ez a magyar gyakorlat ellentétes a nemzetközivel, ahol az integráció egyik komoly előnye, hogy pénzügyileg (előleggel) segíti a termelőket.

3.5.2. Vevői határidők

A pénzáramlás másik meghatározó tényezője az értékesített termékért fizetett ellenérték megérkezése a termelő bankszámlájára, vagyis a vevői kötelezettségek teljesítése. A feldolgozóipar fizetési határideje abból a szempontból jelentős, hogy mennyi időre elegendő pénzt kell tartalékolni a termelőnek, hogy a turnus során felmerülő költségeket rendezni tudja, illetve a másikat indítani legyen képes.

A feldolgozók fizetési határideje meglehetősen változatos képet mutat, az azonnal fizetéstől a 180 napos fizetési határidőig mindenre akad példa a gyakorlatban, ugyanakkor az értékelés szempontjából a 30, 45 és a 60 napra történő fizetés kiemelt jelentőségű. Az azonnali fizetés a felvásárlói gyakorlattól eltérő, feltételezhetően kisműködési felvásárlás esetén, kisebb telepi értékesítésnél fordul elő, azonban a gyakorlat a hosszabb, 30-60 napos határidőt igazolja. A feldolgozók a hosszabb fizetési határidőt részesítik előnyben, ugyanis ekkor a termelő a feldolgozási időszak jelentős része alatt biztosítja az alapanyagot, és csak akkor fizetnek, amikor a terméket már értékesítették.

3.6. A PÉNZINTÉZETEK SZEREPE

A fejlett világ pénzforgalmára általában jellemző, hogy valamilyen pénzüintézet (bank, szövetkezet, konzorcium, stb.) keresztül valósul meg. A közvetlen készpénzes forgalom ritka, jellemzőbb a számlapénz. Ennek fizikai megvalósulása mindössze egy-két napot igényel. A pénzüintézetek ugyanakkor szolgáltatásaikért ellenértéket, kamatot kérnek, tehát a forgalom számára nem mindegy, hogy a közvetítők mekkora többlet elérésére törekszenek.

A kamatok és bankköltségek két szempontból lényegesek a vállalkozások számára. A megtakarításokból, az időleges feleslegekből betétek képezhetők, melyek után az alapkamathoz alacsonyabb betéti kamat jár. Pénzhiány esetén hitelt vesznek fel a vállalkozók, mely után hiteldíjat fizetnek. A teljes hiteldíj mutató (THM) több tényezőből áll, így nem ritka, hogy a THM mutató két-háromszorosa lehet a kamatlábnak. Ez a tény kényszeríti a vállalkozásokat, hogy lehetőleg hitel nélkül, vagy minél kisebb hitellel oldják meg pénzforgalmukat. Ezt legegyszerűbben úgy érik le, hogy a partnereikkel előlegeztetik meg, finanszírozzák saját tevékenységüket.

A pénzüintézeti tevékenységek (betétek, hitelek) egyértelműen hatással vannak a pénzforgalomra. Az alacsony kamatok lassítják vagy semlegesek a forgalom számára, a magasak gyorsítják azt. A fizetési határidők a piaci kereslet-kínálat függvényében változnak.

3.7. A FIZETÉSI HATÁRIDŐK MODELLEZÉSE

A fizetési határidők széles skálán mozognak a kereslet-kínálat, az alkupozíció függvényében, ezért a leggyakrabban alkalmazott, illetve a szélsőséges, de valós esetek kerültek elemzésre, modellezésre, mely alapján következtetni lehet a vállalkozás pénzügazdálkodásának főbb paramétereire.

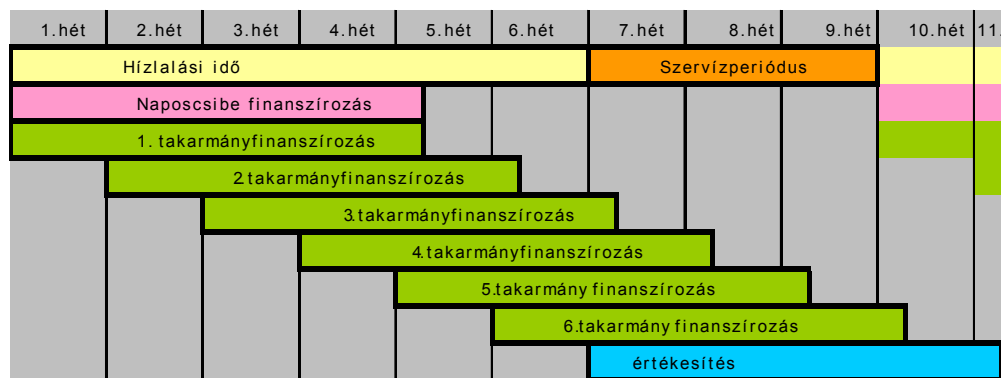
A modellben a termelés két legfontosabb költségtenyezője - a naposbaromfi és a takarmányfizetési határidők -, valamint az értékesítési határidő került feltüntetésre, mint a leginkább exponált kérdések. A takarmányvásárlásnál a heti

egyszeri vásárlás és számlázás lett alapul véve, ami egyúttal a könnyű áttekinthetőséget is segíti.

A modellezés során a következő fizetési variációk kerültek modellezésre:

Rövid fizetési határidők

A modellezés során első esetben a rövid, azaz 30 napos fizetési határidők kerültek ábrázolásra eltérő hizlalási idők esetén (1. ábra).

Forrás: saját összeállítás

1. ábra

30 napos fizetési határidők ábrázolása 42 napos hizlalás során

Az ábra jól tükrözi, hogy 30 napos fizetési határidővel számolva az első fizetések esedékességének határideje a termelés 5. hetére tehető, az utolsó, és egyben talán a legnagyobb tétel fizetése már a következő hizlalási ciklus elején következik be, mely egy héttel megelőzi az árbevétel esedékességének időpontját. Abban az esetben, ha az értékesítési határidő 30 napnál előbb teljesül, a termelők egyidőben, esetleg még előbb is hozzájuthatnak termékük ellenértékéhez, mint hogy annak előállítására során felhasznált összes anyagot teljes mértékben kiegyenlítették volna.

Hosszú szállítói fizetési határidők

A 60 napos fizetési határidők esedékességét a különböző hosszúságú hizlalás során a 2. ábra mutatja.

Forrás: saját összeállítás

2. ábra

60 napos szállítói fizetési határidők ábrázolása 42 napos hizlalás során

Az 2. ábrán jól látható, hogy a 60 napra történő fizetés a gyakorlati esetektől eltérő, a termelő számára mindenképpen kedvezőbb pénzgazdálkodásra ad lehetőséget. Ez esetben a naposcsibe vásárlás és a termelés indulásakor vásárolt takarmány fizetése a rotáció vége előtt három nappal esedékes, míg az értékesített termékért járó árbevétel a következő hizlalási periódus 7. napjára esik. Ebből következően a termelőnek az adott turnus költségeiből csupán a naposcsibe, illetve az első két hét takarmányrendelését kell megelőlegeznie, a többi kötelezettségét már az adott turnus árbevételéből fizetheti. E különleges finanszírozási esetben az alapanyaggyártók tovább finanszírozzák a termelőt, mint az általa előállított termék megtérülési ideje. Ez a speciális eset köszönhető a brojlercsirke hizlalás nagy forgási sebességének, a rövid hizlalási periódusnak.

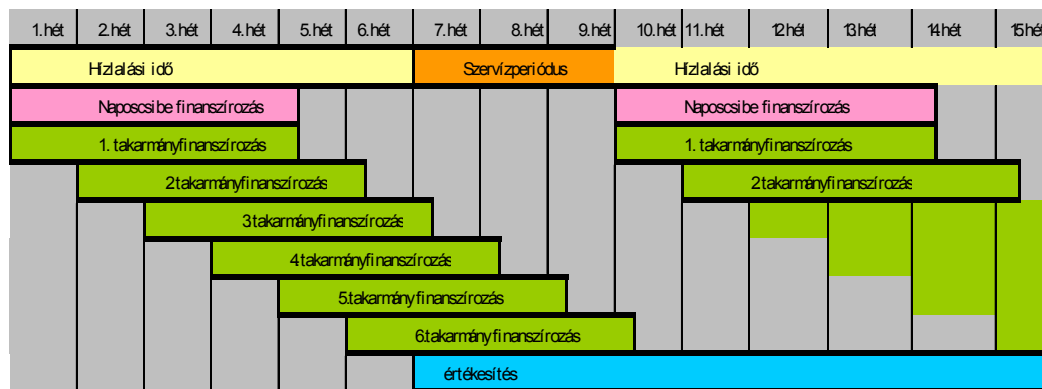
Hosszú fizetési határidők

A hosszú fizetési határidők esetén jelentős a hasonlóság a 30 napos határidőkkel, a változás csupán annyi, hogy a fizetési határidők esedékessége ez

esetben erőteljesen belecúsúzik a következő turnus hizlalási idejébe, és a határidők illetve a rendelések szinte fedik egymást. Ha a rotációs idők hossza 60 napra változna, az egyik turnus fizetési határideje pontosan megegyezne a következő turnus takarmányszállításának határidejével. Ennél a variációnál a termelő folyamatosan, több cikluson át finanszírozza a feldolgozót, hiszen amikor megkapja a leadott csirke ellenértékét, már a következő turnus kerül beszállításra a feldolgozóhoz.

Hosszú vevői fizetési határidő

A vizsgált fizetési határidők közül a termelő szempontjából talán a legkedvezőtlenebbnek nevezhető a rövid szállítói és hosszú vevői fizetési határidő együttes alakulása (3. ábra).

Forrás: saját összeállítás

3. ábra

Rövid szállítói és hosszú vevői fizetési határidők 42 napos hizlalás során

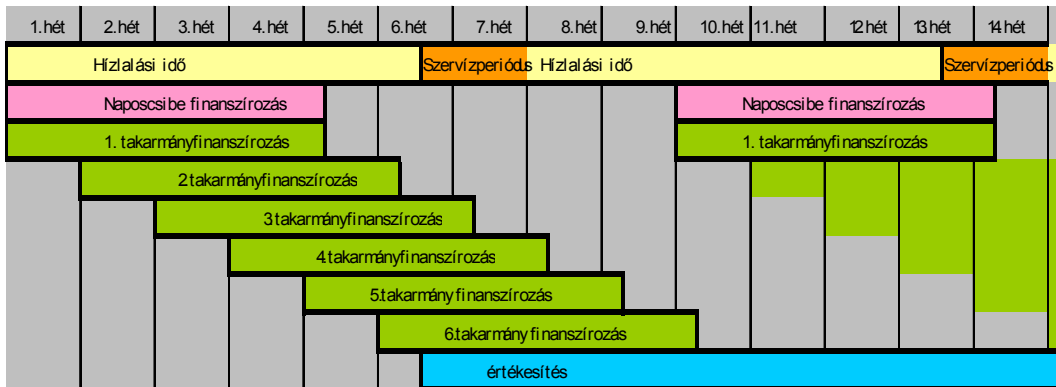
Az ábráról leolvasható, hogy a termelő szempontjából – különösen induló vállalkozás esetén – a legkevésbé kedvező variáció, ha a rövid szállítói határidők hosszú vevői fizetési határidővel párosulnak. Ebben az esetben a termelő akkor kapja kézhez az árbevételt, amikor már rendezte a turnus összes felmerült költségét, sőt a következő turnus hízóalapanyag-, és az első két heti tápfelhasználás ellenértékét is kifizeti.

Rövid szervizperiódus idő alatti fizetési határidők alakulása

A szimulációs modell lényege, hogy a szokásos, valós eseményeken kívül ritkább, elméleti dolgokat is megvizsgáljon, elemezzen. Ezt felhasználva a következő ábrán a rövid hízalási idő (39 nap) és rövid szervizperiódus (10 nap) került ábrázolásra, illetve azok hatása a vállalkozás pénzmozgására.

Rövid fizetési határidők esetén az eredmény hasonló, mint a hosszabb szervizperiódusú modellváltozatnál, mivel ebben az esetben a termelő árbevétele a következő turnus elején, néhány nappal az összes fizetési kötelezettség rendezését követően realizálódik.

A rövid szállítói és hosszú értékesítési határidő esetén kedvezőtlen az eredmény a termelő szempontjából, ugyanis pénze lassan, a következő turnus szervizperiódusának befejezését követően, azaz a harmadik turnus indításának napján térül csak meg.

Forrás: saját összeállítás

4. ábra

Rövid szállítói és hosszú vevői fizetési határidő modell viszonylag rövid rotációs idő esetén

Az 4. ábra eredménye nem azt jelenti, hogy a termelő addig (3. turnus elejéig) nem jut pénzhez – eltekintve a kezdő vállalkozás esetétől -, hanem annyit jelent, hogy a vállalkozó már a harmadik turnust is elindította, amikor megtérül az első turnusba fektetett pénzüsszeg. Fizetések esedékessége szempontjából nem kedvezőtlenebb, mint az előző részekben felvázoltak, hiszen

az adott turnus költségein kívül a második turnus alapanyag, illetve első heti takarmányköltsége esedékes, csupán a szemléltetés szempontjából jelentős, mivel ebben az esetben a késztermék forgási sebessége nagyobb, mint a pénz forgási sebessége.

5.8.2. A kiadások összege és a fizetési határidők viszonya

A főbb költségtényezők és a fizetési határidők együttes hatása jelenik meg a brojlerhizlalás pénzforgalmában. A modellben egy vágóállat tipikus pénzforgalmi értékei szerepelnek (1. táblázat).

21. táblázat

Forintnapok alakulása 42 napos hizlalás során (egy csirkére vonatkoztatva)

Megnevezés	Költségek nagysága		Finanszírozási napok száma (B)	A hizlalási idő végéig eltelt napok száma (C)	A hizlalási idő végétől a fizetési határidőig lévő napok száma (D)	Kifizetett forintnap (A*C = E)		Hátralévő Ftnapok (A*D = F)	Összes Ftnap (E + F = G)
	Ft (A)	%				Ft-nap	%		
Termelőre háruló állandó költségek	71	18	42	42	-	2982	32	0	2982
Napocsibe beszerzési ára	69	18	30	30	-		22	0	2070
1. heti tak.	7	7	30	30	-	210	46	0	210
2. heti tak.	20	57	30	30	-	600		0	600
3. heti tak.	36		30	28	2	1008		72	1080
4. heti tak.	50		30	21	9	1050		450	1500
5. heti tak.	64		30	14	16	896		1024	1920
6. heti tak.	73		30	7	23	511		1679	2190
Összesen	390		100				9327	100	3225

Forrás: saját összeállítás

A táblázat adatai szerint az adott paraméterek mellett egy hizott csirkével kapcsolatban 390 Ft költség mellett 12.552 Ft nap pénzforgalom merül fel. A hizlalás végéig (42 nap) merül fel a forintnapok háromnegyede (74 %) (9.327 Ft nap), míg egynegyede az értékesítést követi.

A hizlalás végéig fizetendő költségeknél fordított helyzet alakul ki. A hizlalás végéig kell rendezni a termelőt terhelő, zömében állandó jellegű

költségeket, a naposcsibe, valamint az első két heti takarmány árát. Jelen esetben ez 167 Ft, vagyis az összes költség 43 %-a, míg a hátralévő 223 Ft (57 %) fizetése az értékesítési időszak utánra nyúlik. Ez annyit jelent, hogy jelenleg a keltetők és a takarmányforgalmazók előlegezik meg nagyobb részben magát a termelést.

A termelők számára látszólag kedvező pozíciót azonban a felvásárlók meghiusítják, mivel ők is késleltetik a fizetéseket, így az 57 százaléknyi költséget a termelőnek vagy előre tartalékolnia kell, vagy folyamatos termelésnél a következő ciklus árbevételéből kell fedeznie.

A költségek nagysága és a fizetési határidők együttes hatását jól szemléltetik az egyes költségtelek arányváltozásai. Például a termelőket terhelő állandó jellegű költségek (amortizáció, energia, munkabér, egyéb anyag stb.) (71 Ft) mindössze 18 %-ot képeznek a költségekben, a pénzforgalomban azonban már 32 %-os a szerepük (2.982 Ft) a hosszú készenléti idő miatt. Az arányváltozás leginkább szembeűnő a vásárolt takarmányok esetében, ahol a heti takarmányköltség fokozatosan nő (7 Ft-ról 73 Ft-ra), ugyanakkor a forintnapok száma csak a 4. hétig nő, utána csökken.

4. ÚJ KUTATÁSI EREDMÉNYEK

1. A brojlerhizlalás során a genetikai, termelői eredmények megelőzik a pénzpiac gyorsaságát, a pénzügyi folyamatok késéssel (30-90 nap) követik a reálfolyamatokat.
2. A mai magyar gyakorlatban a termelési fázist nagyobb mértékben (57 %) finanszírozzák a beszállítók (keltetők, tápforgalmazók és gyógyszergyártók).
3. A feldolgozóipart közvetlenül a termelők (100 %-ban), közvetetten a takarmányforgalmazók (37 %) finanszírozzák.
4. A genetikai technológiai lehetőségekkel elért eredmények (40-42 napos átlagos, 39 napos minimális hizlalási idő) nem tükröződnek a pénzpiaci mozgásokban átlagosan (30-60 nap). A pénzmozgás sebességét a termékpiac határozza meg. A kereslet gyorsítja, a kínálat lassítja a pénzforgalmat.

5. JAVASLATOK

A mai modern pénz formájában teljesen eltér, tartalmában azonban hasonló a kezdeti pénzhez. A pénz önmagában csak a mennyiség számbavételére alkalmas (hozam, ráfordítás), értékét a mögötte lévő áruk értéke dönti el. Ebből következik, hogy az egyes pénznemek értéke (forint, euró, dollár) a mögöttük lévő áruk mennyiségétől és minőségétől függ. Nem véletlenül a tőzsdei ügyletekben a búza, kukorica, energia ára a meghatározó.

A brojlerhizlalás legnagyobb költségét jelentő takarmányköltségek a terület és az egyes évek alapján erősen differenciálhatók, azonban ez csak a saját takarmányokra vonatkozik, a vásároltakban mindez nem jelenik meg.

A támogatások és egyéb bevételek nem voltak meghatározó tényezők az ágazat árbevételét tekintve, és nem lehet számolnia velük a későbbiekben sem.

A brojlerhizlalásban a biológiai gyorsaság nagyobb, mint a pénzügyi, ezért a pénzmozgás sebességét a piaci viszonyokkal kapcsolatban lehet meghatározni.

A gazdálkodók, termelők nem a hizlalási idő 1-2 nappal való csökkentésében érdekeltek vagy csak részben érdekeltek, döntően a fizetési határidők kedvező kialakítása a cél.

A pénzgazdálkodásban a pénzmozgást kiváltó kiadások és bevételek nagysága mellett nagyobb szerep jut az időtényezőnek. Ezen időtényező szerepe a banki kamatok emelkedésével nő, csökkenésével csökken, tehát egyenes korrelációban van a banki kamatok alakulásával.

A csirkehizlalás integrációjának az értékesítés megszervezése, garantálása mellett legnagyobb előnye a bankok szerepének átvállalásában jelentkezik, így az integráción belüli betétek a banki kamatnál magasabban kamatoznak, a hitelek pedig olcsóbban jutnak a felvevőkhöz (8-10 %).

Jelenleg Magyarországon kínálati piac van, ezért a feldolgozóknak nem érdeke, hogy támogassák a termelőket, vagyis létrehozzák a pénzügyi integrációt.

Ma a takarmányalapanyag és gyógyszer-előállítók érdeke, ők viszont méretük, szétaprózodottságuk, pénzügyi viszonyaik miatt erre képtelenek. Reális elmozdulás csak a bővülő keresleti piactól várható.

14. A DISSZERTÁCIÓ TÉMAKÖRÉBEN MEGJELENT PUBLIKÁCIÓK

IDEGEN NYELVEN MEGJELENT KÖZLEMÉNYEK (1):

- **A. KESZI**, - A. CSORBAI, - P. JANKOVICS, - K. TÓTH, I. MARTON: Financial problems in the hungarian broiler sector, 10th International Symposium „Animal Science Days”, Pécs, October 16-18, 2002. szeptember 18. Acta Agraria Kaposvariensis, pp. 219-224.

MAGYAR NYELVEN MEGJELENT KÖZLEMÉNY (2):

- **KESZI A.:** A baromfihús-vertikum jövője az EU-csatlakozás kihívásai nyomán, Az alkalmazkodás tényezői és teendői a vágócsirke-vertikumban, Versenyképesség a mezőgazdaságban. EU-Tanulmányok V. kötet Főszerk.: Inotai A., pp. 288-306.
- **KESZI A. – CSORBAI A. – KALMÁR S. – JANKOVICS P. (2003.):** Gondolatok a baromfihús-előállítás tendenciáiról, Acta Scientiarum Socialium, Universitas Kaposvariensis, XIV/2003. 31-36.p.

TELJES TERJEDELEMBEN MEGJELENT PROCEEDINGEK IDEGEN NYELVEN (2):

- **A. KESZI - A. CSORBAI - JANKOVICS S. – KALMÁR - SZ. GESZTI - A. BUDVIG NYÁRINÉ (2003):** Financial problems in the Broiler Sector of Central European Countries (Czech Republic, Slovakia, Croatia and Hungary), XXX. Ciosta – Cigr V. Conference, Grugliasco (Turin), Italy, Sept, 22-24, 2003. Vol.3., 1364-1370.pp.
- **KESZI A. – CSORBAI A. – JANKOVICS P. – KALMÁR S.(2003):** The integrated broiler meat production financial problems in Hungary. Agrárgazdaság, Vidékfejlesztés és agrárinformatika az évezred küszöbén c. Konferencia. Debreceni Egyetem ATC, Debrecen, április 1-2. CD kiadvány (teljes terjedelemben)

TELJES TERJEDELEMBEN MEGJELENT PROCEEDINGEK MAGYAR NYELVEN (4):

- **KESZI A.(2004):** A magyar baromfiágazat esélyeinek vizsgálata SWOT analízissel, IX. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok, Gyöngyös, 2004, március 25-26. CD, Poszter Szekció
- **KESZI A.- KALMÁR S.(2004):** Baromfitenyésztők kilátásai az Európai Unió csatlakozást követően, IX. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok, Gyöngyös, 2004, március 25-26. CD, Poszter Szekció

- **KESZI A.** (2004): A brojlercsirke hizlalás jövedelemtermelő képességét befolyásoló főbb tényezők hazánkban, X. Ifjúsági Tudományos Fórum, Keszthely, 2004. április 29. CD, V. Vállalati Gazdaságtan Szekció, 504. pdf
- **KESZI A. – KALMÁR S. – BARTOS SZ.**(2004): Néhány tényező jövedelembefolyásoló szerepe a brojlercsirke hizlalásban, VI. Nemzetközi Élelmiszertudományi Konferencia, Szeged, 2004. május 20-21. CD kiadvány, Proceeding: 200-201.o.

15. A DISSZERTÁCIÓ TÉMAKÖRÉN KÍVÜLI PUBLIKÁCIÓK

IDEGEN NYELVEN MEGJELENT KÖZLEMÉNYEK (1)

- K. TÓTH, A. **KESZI**, A. CSORBAI, P. JANKOVICS, I. MARTON: The organic food sector in the South Transdanubian Region (Perspectives), 10th International Symposium „Animal Science Days”, Pécs, October 16-18, 2002. szeptember 18. Agra Agraria Kaposvariensis, pp. 225-230.

MAGYAR NYELVEN MEGJELENT KÖZLEMÉNYEK (4)

- KALMÁR, S. – **KESZI A.**: A szarvasmarha ágazat gazdasági szerepe, Gazdálkodás, XLV. Évf. 4. szám, 43-48.pp.
- BORBÉLY CS., **KESZI A.**, KOVÁCS B., GESZTI SZ. (2001): A magyar tejtermelés nemzetközi versenyképessége különös tekintettel a munkatermelékenységre. Acta Scientiarum Socialium, VII. 43-50. p.
- **KESZI A.**: Pénzgazdálkodás, In: *Üzemgazdaságtan* (Szerk.: Kalmár S.). Kaposvár, Kaposvári Egyetem Állattudományi Kar, 2004., 21-24.p.
- **KESZI A.**: Adózás, In: *Üzemgazdaságtan*, (Szerk.: Kalmár S.) Kaposvár, Kaposvári Egyetem Állattudományi Kar, 2004., 31-35.p.

TELJES TERJEDELEMBEN MEGJELENT PROCEEDINGEK IDEGEN NYELVEN

- S. KALMÁR - GY. ALPÁR - **A.KESZI** .(2003): Farming as energy resource in Hungary, XXX. Ciosta – Cigr V. Conference, , Grugliasco (Turin), Italy, Sept, 22-24, 2003. Vol.3., 601-606.pp.
- KOVÁCS B., BORBÉLY CS., GESZTI SZ., **KESZI A.** (2001): Opportunities and challenges for the Hungarian milk production in the aspect joining to EU. XXIX. CIOSTA – CIGR V Congress, Krakow, June 25-27. 79-83. p.
- KOVÁCS B., BORBÉLY CS., GESZTI SZ., **KESZI A.** (2001): Investigation of the international competitiveness of milk production in Hungary. XXIX. CIOSTA – CIGR V Congress, Krakow, June 25-27. 84-88. p.

TELJES TERJEDELEMBEN MEGJELENT PROCEEDINGEK MAGYAR NYELVEN

- CSORBAI A. – JANKOVICS P. – **KESZI A.**: A kisüzemi tojástermelés újszerű elemzése a Dél-Dunántúli Régióban. II. Erdei Ferenc Tudományos Konferencia. Kecskemét, 2003. aug. 28-29. 1. 55-59.p.
- CSORBAI A. – JANKOVICS P. – **KESZI A.**: A kisüzemi tojástermelés a fogyasztói elvárások tükrében. II. Erdei Ferenc Tudományos Konferencia, Kecskemét, 2003. aug. 28-29. 1. 60-64.p.

- KOVÁCS B., BORBÉLY CS., GESZTI SZ., **KESZI A.** (2000): A termelékenység mutatók vizsgálata a magyar tejtermelésben, XLII. Georgikon Napok, Keszthely, szeptember 21-22. 42-46. p.
- **KESZI A.** (2000): A szövetkezés jelene és jövője a magyar mezőgazdaságban, Magyar Agrártudományi Egyesület Baranya Megyei Szervezet Diákpályázata, 2000. December

ISMERETTERJESZTŐ KÖZLEMÉNYEK:

- GESZTI SZ. – **KESZI A.** – TÓTH K. – OLSOVSKY Á.: Beszámoló a XXX. CIOSTA-CIGR V. Kongresszusáról, Gazdálkodás, XLVIII. évfolyam 2. szám 85-86.p.